

УДК 378.11:37.011.3

© Гончаров Д.О., 2014 р.

Д.О. Гончаров

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті автором розкривається роль і значення студентського самоврядування для підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в педагогічному ВНЗ. На основі аналізу наукової літератури з урахуванням змісту структурних компонентів готовності майбутніх учителів до виховної роботи сформульовано і теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до такої роботи в процесі студентського самоврядування, як: забезпечення у студентів позитивної мотивації професійної підготовки до виховної діяльності (ціннісне ставлення до майбутньої професії, професійно-пізнавальний інтерес, усвідомлення соціальної значущості виховних функцій учителя, ролі студентського самоврядування у формуванні готовності майбутнього педагога до виховної роботи); виконання студентами різних за характером доручень, спрямованих на вдосконалення й самовдосконалення готовності майбутніх учителів до виховної діяльності; установа взаємодії суб'єктів педагогічного процесу (проректора з виховної роботи, представників деканатів, кураторів груп, викладачів, керівників студентських гуртків, клубів тощо) з органами студентського самоврядування під час організації і проведенні виховної роботи, а також зв'язків студентів із органами учнівського самоврядування під час педагогічної практики для вирішення завдань виховання учнів.

Ключові слова: майбутні вчителі, підготовка до виховної роботи, студентське самоврядування, педагогічні умови.

В статье автором раскрывается роль и значение студенческого самоуправления для повышения качества профессиональной подготовки будущих учителей к воспитательной работе в педагогическом вузе. На основе анализа научной литературы с учетом содержания структурных компонентов готовности будущих учителей к воспитательной работе сформулированы такие педагогические условия подготовки будущих учителей к такой работе в процессе студенческого самоуправления, как: обеспечение у студентов положительной мотивации профессиональной подготовки к воспитательной деятельности (ценностное отношение к будущей профессии, профессионально-познавательный интерес, осознание социальной значимости воспитательных функций учителя, роли студенческого самоуправления в формировании готовности будущего педагога к воспитательной работе); исполнение студентами и различных по характеру поручений, направленных на совершенствование и

самосовершенствование готовности будущих учителей к воспитательной работе; установление взаимодействия субъектов педагогического процесса (проректора по воспитательной работе, представителей деканатов, кураторов групп, преподавателей, руководителей кружков, клубов и т.п.) с органами студенческого самоуправления в ходе организации и проведения воспитательной работы, а также связей студентов с органами ученического самоуправления во время педагогической практики для решения задач воспитания учащихся.

Ключевые слова: *будущие учителя, подготовка к воспитательной работе, студенческое самоуправление, педагогические условия.*

A role and value of students' self-government for improving the quality of professional preparation of future teachers of educational work in the pedagogical institution is defined in the article. The pedagogical conditions of preparation of future teachers to such work in the process of students' self-government It is formulated and theoretically grounded based of analysis of scientific literature taking into account maintenance of structural components of readiness of future teachers to an educate work: a provision of positive motivation of training and educational activities (the value relation to the future profession, professional-cognitive interest, an awareness of the social importance of the educational functions of the teacher, the role of student government in the formation of preparedness of future teachers to the educational work); a performance of different orders, aimed at improvement and perfection of preparedness of future teachers to the educational activities; the establishment of interaction of subjects of the educational process (pro-rector on educational work, the representatives of the dean, the curators of groups, lecturers, the managers of student circles, clubs and others) with the student self-government authority in the organization and conducting of educational work, as well as links of students with student governments during teaching practice for the solving of problems of education of students.

Key words: *future teachers, preparation to an educational work, students' self-government, pedagogical conditions.*

Постановка проблеми. Проблема підготовки майбутніх учителів до виховної діяльності постійно перебуває в полі зору педагогічної науки і практики, бо є однією з головних передумов підвищення ефективності виховного процесу середньої загальноосвітньої школи, провідним чинником забезпечення реалізації державної політики у сфері виховання молодого покоління. Реалії сьогодення вимагають підготовки вчителя-вихователя, здатного створювати оптимальні умови для розвитку кожної особистості, максимально враховувати її індивідуальні

інтереси, сприяти розвитку в учнів високоморальних якостей, які дозволяють їм стати активними повноправними громадянами своєї держави та самореалізуватися як особистості. Це обумовлює необхідність формування у вчителя системи професійних умінь і якостей, завдяки яким він може приймати своєчасні самостійні рішення, переконувати учнів у правильності своєї позиції, вести їх за собою на шляху досягнення поставлених цілей, ефективно взаємодіяти з батьками школярів і колегами.

Великий потенціал для розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів до виховної роботи має студентське самоврядування, оскільки педагогічно доцільна його організація сприяє розвитку вмінь керувати, управляти, організовувати; формуванню таких якостей особистості, як здатність до самопізнання, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення.

Питання підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи висвітлено в працях Л. Байкової, О. Божко, А. Бойко, М. Боритко, В. Бутенка, В. Волкової, О. Гречаник, А. Денисенко, Є. Зеленова, Л. Зуєвої, В. Караківського, І. Колеснікової, Л. Кондрашової, Т. Осипової, С. Полякової, О. Попової, І. Ревенко, Н. Селіванової, Т. Танько, А. Троцко, М. Удовенко, Т. Удовицької та інших учених.

Організаційні аспекти самоврядування студентів, проблеми їхньої соціалізації та самореалізації, становлення студентів як суб'єктів життєтворчості, виховання здатності до свідомої саморегуляції вивчали А. Алексюк, І. Бех, Т. Бондар, Л. Жалдак (Маценко), Т. Кошманова, М. Лебедик, А. Макаренко, З. Малькова, А. Мінаєв, В. Радул, О. Сухомлинська, М. Сметанський, Н. Тарасевич, А. Троцко, М. Приходько, К. Потопа та інші дослідники. Питання педагогічного керівництва студентським самоврядуванням та окремі аспекти діяльності її наставника висвітлено в працях В. Ван, Т. Куриленко, О. Леванової, Н. Любимової, А. Троцко, А. Хекало та ін.

Водночас проблема підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в процесі студентського самоврядування не знайшла спеціального вивчення у психолого-педагогічних дослідженнях. Відсутні роботи, в яких науково

обґрунтовані умови підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи, їх навчально-методичного забезпечення в процесі студентського самоврядування.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в процесі організації студентського самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу наукових джерел (О. Абдулліна, В. Беспалько, Н. Кузьміна, О. Попова, А. Троцько та інші), *професійну підготовку майбутнього вчителя* розглядаємо як процес, який забезпечує особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя, спрямований на оволодіння студентами необхідними загальнопедагогічними й спеціальними знаннями, вміннями та навичками, формування в них професійно важливих особистісних якостей та здібностей. Результатом такої підготовки є готовність до професійної діяльності.

У процесі дослідження було встановлено, що в науковій літературі *готовність* сприймається: як інтегративне утворення особистості (Л. Кондрашова, С. Манукова, Р. Пенькова та інші); як активний стан особистості (З. Бакшеева, Л. Разборова та інші); як професійно-педагогічна спрямованість особистості (Є. Белозерцев, Л. Кандибович, О. Мороз та інші) і як інтегративна професійна якість (К. Дурай-Новакова, В. Ширинська та інші).

На основі узагальнення наукових праць дійшли висновку, що поняття *готовності майбутнього вчителя до професійної виховної діяльності* слід розглядати як психолого-педагогічне новоутворення особистості, як найважливішу мету діяльності педагогічного ВНЗ і кінцевий результат цієї діяльності, оскільки професійна готовність майбутнього вчителя до виховання учнів є сукупним вираженням спеціально спрямованого розвитку особистості, впливу на різні сторони психіки студента, і являє собою сукупність мотивів, знань, умінь і навичок, а також професійно важливих якостей особистості, які повинен мати майбутній педагог для успішного здійснення професійної діяльності.

У *структурі* готовності майбутнього вчителя до виховної роботи ми виокремили такі компоненти: мотиваційно-ціннісний (професійний інтерес;

мотиваційно-ціннісне ставлення до підготовки виховної роботи з як важливого складника майбутньої професійної діяльності; потреба в професійному саморозвитку та самовдосконаленні), когнітивно-світоглядний (знання з педагогіки, основ педагогічної майстерності, з психології; знання нормативно-правових документів щодо соціально-правового захисту особистості та прав дитини), діяльнісно-поведінковий (інтелектуально-логічні, діагностико-прогностичні, організаторсько-комунікативні, рефлексивно-корекційні професійні вміння, необхідні для здійснення виховної роботи) і особистісний (професійно значущі якості: гуманізм, чесність, гідність, відповідальність, толерантність, тактовність, доброзичливість, комунікабельність тощо).

При визначенні змісту структурних компонентів готовності майбутніх учителів до виховної роботи нами було враховано професіограму вчителя, освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ) майбутнього фахівця, а також мету, завдання і зміст виховання в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах.

Студентське самоврядування у педагогічному ВНЗ є не тільки конкретною реалізацією громадянських прав студентів, формування у них почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми, а й дієвою формою професійної підготовки та професійного самовиховання і самовдосконалення. Педагогічно доцільна організація студентського самоврядування сприяє розвитку вмінь керувати, управляти, організовувати; формуванню таких професійно значущих для ефективного здійснення виховання якостей особистості, як гуманізм, чесність, гідність, відповідальність, толерантність, тактовність, доброзичливість, комунікабельність, активність, ініціативність тощо.

Слід підкреслити, що готовність майбутнього вчителя до виховної роботи розглядаємо, з одного боку, як інтегрована професійно значуща якість педагога, з іншого – як психічний стан, який характеризує можливості майбутнього вчителя вирішувати завдання виховної діяльності, близькі до реальних, що може бути запорукою успішності виховної роботи зі школярами. Психологічний стан готовності – це «настрій», актуалізація й пристосування можливостей особистості

для успішних дій у певний момент. Готовність як новоутворення особистості майбутнього вчителя характеризує його суб'єктивне ставлення до педагогічної діяльності взагалі і до виконання виховних функцій зокрема, ідейну й практичну готовність до здійснення професійно-педагогічної діяльності, підкріплену внутрішньою мотивацією.

Багатьма вченими (Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Маркова, К. Платонов, С. Рубінштейн, Л. Якобсон та інші) доведено, що саме *мотивація* як система взаємопов'язаних між собою потреб, мотивів, цілей, цінностей, інтересів зумовлює поведінку й діяльність людини. Тож через цілеспрямовані зміни в цій сфері можна ефективно впливати на ефективність професійної підготовки студентів до виховної роботи, активізувати їхню участь у студентському самоврядуванні.

Найбільш поширеною формою участі студентів у студентському самоврядуванні є *доручення*. Водночас доручення виступає важливим засобом підготовки майбутніх учителів до виховної роботи. Різноманітні за змістом і характером доручення відповідають завданням формування професійно важливих умінь і якостей кваліфікованого вчителя-вихователя, оскільки мають органічний зв'язок з життям; з колективною, організаторською, творчою діяльністю. Відповідальне ставлення до доручень, що отримує студент від органів самоврядування, має не лише велике виховне значення, а й формує професійні вміння, в тому числі організаторські. У процесі виконання доручень студент планує етапи його виконання, виконує його згідно зі своїм планом, набуває необхідних знань для його виконання, на основі рефлексії аналізує власні успіхи та прорахунки для подальшого корегування діяльності. Таким чином алгоритм виконання доручень значною мірою збігається з технологічними етапами виховної роботи.

У процесі дослідження дійшли висновку, що вельми важливим для самовдосконалення професійної готовності майбутнього вчителя є здійснення в процесі виконання доручень самоменеджменту, який у сфері професійної підготовки майбутнього фахівця реально постає як набір управлінських впливів, спрямованих ним на себе як діяльного суб'єкта з метою приведення своєї особистості у відповідний стан, необхідний для успішного виконання діяльності (В. Мусієнко-

Репська). Самоменеджмент включає в себе постановку цілей, прийняття рішень, планування особистого часу, самопізнання, самоорганізацію, самоконтроль, самоосвіту. До ключових елементів самоменеджменту відносяться також уміння управляти собою, визначати конкретні особисті цілі, приймати рішення, прагнення до постійного професійного та кар'єрного росту, динамічного саморозвитку, творчого підходу до виконання справи.

Студентське самоврядування здійснюється на рівні академічної групи, відділення, факультету, гуртожитку, ВНЗ. Залежно від контингенту, типу та специфіки ВНЗ студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу.

Аналіз масової практики дає підстави свідчити, що вирішенню завдань професійної підготовки студентів в процесі організації студентського самоврядування вимагає його взаємодії з педагогічним колективом (проректором з виховної роботи, представниками деканатів, кураторами груп, викладачами, керівниками студентських гуртків, клубів та ін.), адже тільки в діяльності, заснованій на співпраці та співдружності, можна оптимально досягти поставлених цілей, подолати певні труднощі.

Психологи (Л. Виготський, В. М'ясищев, С. Рубінштейн та інші) вважають, що взаємодія є процесом безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Педагогічна взаємодія передбачає доцільні контакти педагога зі студентами (як довготривалі, так і тимчасові), метою яких є зміни в поведінці, діяльності й стосунках студентів. Основними параметрами педагогічної взаємодії є взаємостосунки, взаємсприйняття, підтримка, довіра.

Забезпечення готовності майбутніх учителів до виховної діяльності необхідно вимагає набуття студентами практичного професійного досвіду, чому найбільшою мірою сприяє педагогічні практики. У контексті дослідження особливого значення набуває встановлення під час педагогічної практики взаємодії студентів із органами учнівського самоврядування, що дає можливість, з одного

боку, оволодівати і вдосконалювати вміння виховної діяльності, а з іншого – поглиблювати досвід організаторської діяльності.

Висновок. Успішна підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи в процесі його участі в студентському самоврядуванні вимагає створення педагогічно доцільних умов. Наведені вище положення дали можливість сформулювати такі *умови*: 1) забезпечення у студентів позитивної мотивації професійної підготовки до виховної діяльності (ціннісне ставлення до майбутньої професії, професійно-пізнавальний інтерес, усвідомлення соціальної значущості виховних функцій учителя, ролі студентського самоврядування у формуванні готовності майбутнього педагога до виховної роботи); 2) виконання студентами різних за характером доручень, спрямованих на вдосконалення й самовдосконалення готовності майбутніх учителів до виховної діяльності; 3) установлення взаємодії суб'єктів педагогічного процесу (проректора з виховної роботи, представників деканатів, кураторів груп, викладачів, керівників студентських гуртків, клубів та ін.) з органами студентського самоврядування під час організації і проведенні виховної роботи, а також зв'язків студентів із органами учнівського самоврядування під час педагогічної практики для вирішення завдань виховання учнів.

Реалізація визначених умов вимагає розробки і впровадження відповідного навчально-методичного забезпечення.

Література

1. Гоноболин Ф.Н. Книга об учителе / Ф.Н. Гоноболин. – М.: Просвещение, 1965. – 260 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.
3. Дьяченко М. И. Педагогические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 175 с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин – СПб. : Питер, 2004. – 509 с.
5. Кузьмина Н. В. Психологическая структура деятельности учителя: (Тексты лекций) / Н. В. Кузьмина, Н. В. Кухарев. – Гомель: ГГУ, 1976. – 57 с.

6. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП “Издательство Магистр”, 1997. – 308 с.

7. Троцко Г. В. Система підготовки майбутніх учителів до виховної діяльності / Г.В. Троцко // Збірник наукових праць. — Х. : ХДПУ, 2000. — №.7. — С.5–10.

8. Троцко А. В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості / А.В. Троцко // Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. / Том 1. Теорія та історія педагогіки. – К. : «Педагогічна думка», 2007. — С. 296–307.

Інформаційні відомості про автора статті

Прізвище:	Гончаров
Ім'я:	Дмитро
По батькові:	Олександрович
Назва статті:	Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до виховної роботи в процесі студентського самоврядування
Місце роботи:	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Посада:	Заступник декана економічного факультету
Науковий ступінь:	—
Вчене звання:	—
Контактний телефон:	0667319955
Електронна адреса:	portub@mail.ru
Адреса для листування:	—